

CAPITOLUL 2.

TRANZIȚIA. PROFILUL SECURITĂȚII UMANE ÎN MOLDOVA

**“Nu vremurile
sunt sub om, ci
omul sub vremuri.”**

Miron Costin

2.1. Reformele economice: așteptări și realități

Scopul oricărei reforme este schimbarea spre bine. Reformele înfăptuite în țările economiei în tranziție au ca finalitate ameliorarea nivelului de viață al populației. Aceasta însă încă nu a avut loc.

Evaluarea *indicii dezvoltării umane* (IDU) pentru Republica Moldova pe parcursul perioadei de tranziție punctează o dinamică negativă (Tabelul 2.1.1).

Tabelul 2.1.1

Dinamica IDU în Republica Moldova

Anii	Indicele speranței viață	Indicele educației	Indicele PIB	Indicele dedezvoltării
1993	0,708	0,881	0,564	0,718
1994	0,685	0,877	0,566	0,709
1995	0,680	0,880	0,508	0,689
1996	0,695	0,882	0,510	0,696
1997	0,693	0,886	0,517	0,699
1998	0,700	0,887	0,503	0,697

Sursă: Rapoartele naționale asupra dezvoltării umane în Republica Moldova 1995-1998, DASS

În anii '90 indicele dezvoltării umane a Republicii Moldova a avut o tendință negativă, în particular ca rezultat al înrăutățirii indicelui speranței de viață și a scăderii bunăstării populației. Indicatorul PIB pe cap de locuitor are un impact negativ asupra IDU. Însă, luând în considerare efectul cumulativ al sărăciei, care a cuprins cca. 50% din populația țării, am putea prognoza că în viitor și celelalte două componente ale IDU de asemenea vor influența negativ asupra mărimii sale.

Din investigările efectuate de PNUD în cadrul rapoartelor dezvoltării umane se consideră drept limită inferioară a IDU valoarea de 0,500. Cu regret, sub acest

nivel se află circa o treime din populația planetei. Un nivel IDU mai mare de 0,500 se consideră “destul de satisfăcător” pentru dezvoltarea umană. Moldova, a cărei IDU în 1998 a fost de 0,697 s-a apropiat de zona critică, plasându-se la capătul listei țărilor cu dezvoltare umană medie.

Între 1990-1995 Republica Moldova după nivelul IDU (conform PNUD) a căzut de pe locul 64 la 113. Aceasta într-o mare măsură a fost o consecință a reformelor statului, societății și economiei, ce s-au desfășurat în țară de la începutul anilor '90.

Primii pași ai reformelor în economie: liberalizarea prețurilor, comerțului și activității întreprinderilor, adoptarea primului set de legi orientat spre economia de piață (legile cu privire la proprietate, la privatizare, Codul funciar, etc.), ieșirea pe noi piețe de desfacere. Primele documente juridice care au pus bazele schimbărilor din economia națională au fost hotărârile Parlamentului “Despre concepția de trecere la economia de piață” (1990) și “Programul de tranziție la economia de piață în Moldova” (1991).

Totuși, evenimentele principale au avut loc după 1993, când în colaborare cu FMI și BM a fost elaborat primul program concret de stabilizare a economiei Moldovei. El a fost orientat spre două obiective. Primul — îmbunătățirea mediului și motivațiilor pentru activitatea de afaceri: stabilitatea macroeconomică, liberalizarea prețurilor și a comerțului, crearea unui sistem legal credibil și progresele în transferarea activelor din sectorul public în sectorul privat. Al doilea — crearea unui sector financiar dinamic (sistemul bancar, sistemul bugetar), și stabil *vis-à-vis* de presiunile perioadei de tranziție.

În așa fel, accentul de bază a fost în spiritul modelului neo-liberal asupra stabilizării macroeconomice, financiare. Primele succese — reducerea inflației, stabilitatea monedei naționale, privatizarea

în masă — dădeau speranțe și aceasta a servit pentru revista “The Economist” drept motiv să remarce că: “Moldova este un model al reformării corecte, iar faptul că ea este o țară compactă o transformă într-un laborator perfect pentru desfășurarea reformelor” (martie 1995).

Însă miracolul nu s-a produs. Promisiunile de a desfășura rapid transformările economice și de a crea un „capitalism popular”, bazat pe acțiuni rigide în sectorul financiar, privatizarea contra bonuri și sistemul fondurilor de investiții, s-au dovedit a fi iluzii.

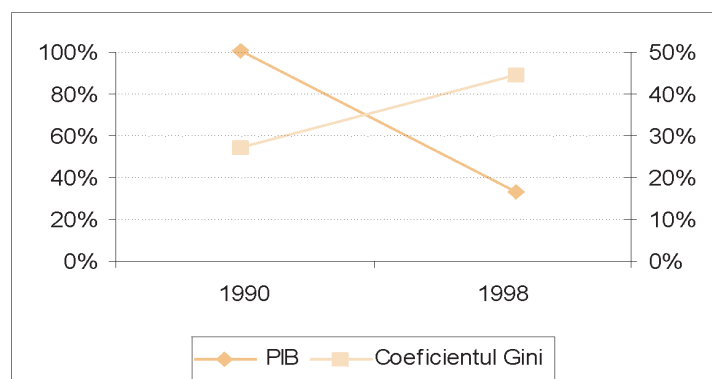
După cum bine se știe, o serie de reforme, chiar dacă sunt inițiate din intenții bune, nu pot crea în timp scurt o economie de piață acolo unde ea nu a existat înainte: economia de piață reprezintă un set mult mai complex de instituții legate reciproc, atât formale cât și neformale. Și este nevoie de mult mai mult timp pentru a se dezvolta, decât s-a crezut inițial. Mai mult ca atât, la începutul anilor '90 economia Moldovei a fost puternic dependentă de exporturile în fostele republici sovietice și respectiv vulnerabilă la evoluțiile nefavorabile din acele economii.

În curând a devenit clar că fondarea unei economii de piață cu bună funcționare este importantă nu ca un fapt în sine, ci ca un factor al majorării nivelului de trai al populației și asigurării bazei pentru o dezvoltare durabilă, democratică, ce ar fi în concordanță cu principiile echității. Între timp în Moldova, ca și în majoritatea celorlalte țări cu economia în tranziție, s-a stabilit o stagnare economică și în condițiile unei reduceri a PIB de două ori, gradul de inegalitate a veniturilor (măsurat prin coeficientul Gini) s-a majorat de două ori.

În plan social-economic anul 1998 s-a dovedit a fi pentru Republica Moldova un an al deziluziilor. Și Guvernului, și populației i-a devenit clar că „marele salt” în efectuarea reformelor nu s-a produs. Treptat în anii tranziției s-au acumulat disproporțiile structurale, datoriile internă și externă, acutizarea crizei bugetului, reducerea încasărilor din exporturi. S-a înrăutățit brusc situația socială. După august 1998 criza financiară din Rusia a fost catalizatorul proceselor negative interne.

Fig.2.1.1.

Dinamica PIB al Moldovei (axa din stânga) și a inegalității veniturilor populației în anii tranziției (axa din dreapta)

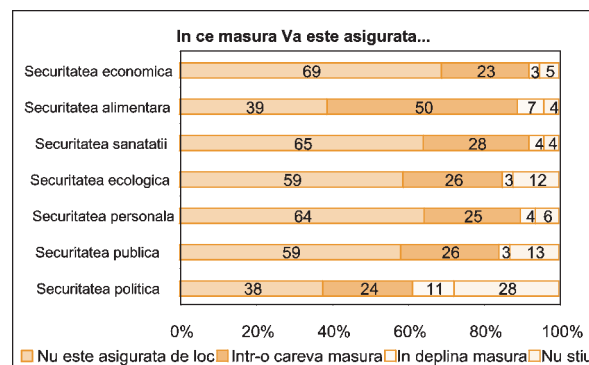
Sursă: estimările CISR

Statistica oficială a înregistrat pentru anul 1998 următoarele rezultate: reducerea cu 8,6% a PIB real și descreșterea producției industriale și a celei agricole cu 11%. Așadar, prima rundă a reformelor — de la criza din anii 1991-1992 până la criza din anul 1998 — a fost finalizată cu rezultate nefavorabile. Potrivit evaluărilor PNUD (1998) circa 90% din populația Moldovei are venituri mai mici de 2 USD pe zi, iar raportul veniturilor celor mai bogate 20% și cele mai sărace 20% ale populației este de 12,6 (în 1993 - de 7,0).

După cum au arătat investigațiile CISR, populația țării a numit problema „insecurității umane” ca una din cele mai acute, în special evidențiind asemenea componente ale ei, ca securitatea economică, pericolele pentru sănătate și securitatea personală (caseta 2.1.2).

Caseta 2.1.1

Opiniile populației Moldovei referitoare la securitatea umană

Sursă: sondajul de opinie publică efectuat de către CISR (aprilie 1999)

Retrospectiva celor șapte ani de tranziție în Moldova atestă o *înăutățire profundă a tuturor parametrilor calității vieții*. Sectorul social nu este în stare să ofere oamenilor o protecție adecvată contra riscurilor sociale. Situația înregistrată la finele anului 1998 confirmă că activitățile sferei sociale sunt inconsistente și au un randament scăzut.

Spre deosebire de “romantismul” din perioada reformei, care supraaprecia viteza și subaprecia costurile trecerii la economia de piață, realitatea s-a dovedit a fi cu totul de altă natură. Declinul produsului intern brut, însoțit de metodele monetariste dure, au impus costuri sociale semnificative care s-au amplificat considerabil pe parcurs. Impactul lor negativ a fost resimțit de întreaga societate, însă el a fost (și rămâne) extrem de dureros pentru bătrâni, invalizi, familiile numeroase și alte categorii social - vulnerabile. Astfel, povara reformelor economice este purtată preponderent de către păturile cu venituri joase, care de fapt au nevoie cel mai mult de protecție socială. Ca urmare, crește vulnerabilitatea și dependența socială a oamenilor. Acest lucru este confirmat și de rezultatele unui sondaj de opinie publică efectuat de Centrul de Investigații Strategice și Reforme și Fundația Soros (Moldova), care atestă că numai 5% din populație au simțit rezultatele benefice ale reformei, vreme ce pentru 70% din respondenți nivelul de trai s-a înăutățit.

Implicațiile sociale ale reformei s-au răsfrânt negativ asupra tuturor componen-

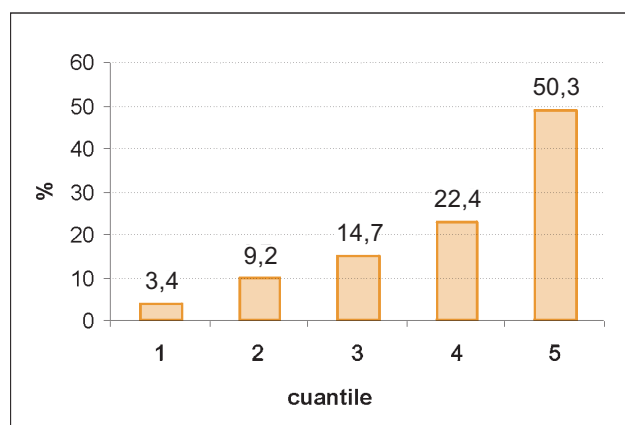
telor nivelului de trai al populației, *amplificând diferențierea lor socială*. Liberalizarea masivă a activității economice ce s-a produs în fazele inițiale ale reformei, fiind însoțită pe parcurs de extinderea șomajului latent și creșterea restanțelor salariale, au erodat considerabil veniturile reale ale populației. Conform unor estimări, magnitudinea acestui proces constituie în prezent 70%. Ca urmare a sporit sărăcia, ceea ce a condus la amplificarea inegalității sociale. Comparabil cu anul 1991, coeficientul Gini, care arată gradul de diferențiere în distribuția veniturilor disponibile ale populației, a sporit de 1,7 ori. În anul 1998 el a atins cota de 0,44, apropiindu-se amenințător de pragul critic 0,8 (spre comparație: în țările din Occident el constituie 0,35; în Polonia, Cehia și Ungaria — 0,43, România — 0,28).

Ca o derivată a acestui proces ia amploare fenomenul *polarizării societății* în Moldova după venituri. Conform sondajului bugetelor gospodăriilor casnice, proporția dintre prima cuantilă (cea mai săracă) și cuantila a cincia (cea mai înstărită) a atins către finele anului 1998 cifra de 12,6. Doar pe parcursul ultimilor trei ani acest decalaj a crescut de 1,1 ori. Astăzi o cincime din populația cea mai înstărită dispune de aproape jumătate din tot venitul societății, pe când cincimea cea mai săracă beneficiază doar de 3,9% din avere. Persoanelor cu venituri medii, care, de altfel, constituie majoritatea populației — (3/5), le revin doar 48% din veniturile globale. Acesta reprezintă un argument convingător, conform căruia clasa mijlocie în Moldova este încă destul de firavă și nu poate servi drept amortizor pentru costurile reformei economice.

Reducerea capacității de cumpărare a populației a condus la diminuarea consumului individual și apariția subnutriției. Dintr-o societate cu deficit pe piața de consum, cum era Moldova în debutul reformei economice, astăzi republica s-a transformat într-o societate cu consum redus. Diminuarea s-a produs la toate componentele consumului (servicii, produse alimentare și mărfuri industriale), însă ea este mai accentuată la produsele alimentare de bază cum ar fi carnea — minus 57%, laptele — minus 49% și

Fig. 2.1.2.

Polarizarea societății după venituri, 1998

Sursă: Calculele autorului în baza datelor sondajului BGC

peștele — minus 84%. Regresul consumului s-a apropiat amenințător de nivelul critic, punând în pericol dezvoltarea normală a individului ca ființă umană.

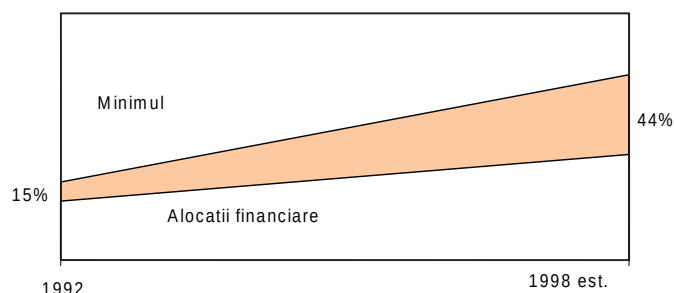
Subnutriția astăzi afectează nu numai oamenii cu venituri mici, ci parțial și pe acei cu venituri medii care sunt angajați în sfera bugetară (învățători, funcționari publici, lucrători medicali), din cauza reținerilor frecvente în plata salariilor. Efectul implicit al subnutriției s-a răsfrânt asupra parametrilor demografici și stării sănătății publice. Comparativ cu a. 1990, nivelul mortalității generale a populației a crescut cu 14%, în vreme ce natalitatea s-a micșorat cu 38 %. În anul 1998 pentru prima oară în republică numărul decedaților a depășit numărul celor născuți cu 0,9 mii. Ca urmare, sporul natural a devenit negativ (-0,2‰), ceea ce va impulsiona pe viitor *fenomenul depopulării* republicii. Aceasta duce la creșterea presiunii sarcinii demografice care poate deveni un obstacol real în promovarea reformelor economice. În prezent acest coeficient constituie 0,77 (sau 77 copii și bătrâni la 100 persoane apte de muncă), ceea ce este cu mult sub limita critică de 0,31.

În condițiile pauperizării masive a populației s-a manifestat tendința păstrării subvenționării implicite a serviciilor sociale sub formă de indemnizații și compensații. În 1998 costul acestor facilități (privilegii) sociale era de cca. 800 mln. lei, ceea ce reprezenta în jur de 8% din PIB. Lipsa unui mecanism de prestare nominativă a beneficiilor sociale a dus la faptul că circa 1/3 din ele au fost direcționate către păturile cu venituri medii și înalte ale populației. Aceasta constituie o dovadă elocventă că transferurile bănești sunt utilizate ineficient.

Condițiile lejere de eligibilitate și caracterul universal al beneficiilor au generat o *creștere explozivă a cheltuielilor sociale*, care s-au dovedit a fi o povară grea pentru economie. Pe parcursul anilor '90 cota lor a crescut cu 35%, capturând în 1998 1/5 din PIB. Recesiunea economică și criza sistemului fiscal au erodat suportul veniturilor sociale, lipsindu-le de o bază durabilă. Alocarea nechibzuită a resurselor, însoțită de colectările scăzute a contri-

Fig. 2.1.3.

Discrepanța finanțelor

Sursă: calculele CISR în baza datelor MF

buțiilor sociale, a lărgit discrepanța dintre angajamentele sociale și posibilitățile financiare. Dacă în 1990 magnitudinea acestui fenomen constituia 15%, atunci în 1998 decalajul financiar a atins cota de 44%. A devenit normă neachitarea cronică a salariilor, pensiilor etc. indemnizații sociale. Arieratele sociale (pensii, salarii, indemnizații) au început să crească stabil, atingând către finele anului 1998 11,4% din PIB. Acesta este un semnal că viabilitatea finanțelor sociale se află pe muchia crizei. A devenit clar că păstrarea în continuare a sistemului tradițional de securitate socială este un lucru inadmisibil care poate submina grav dezvoltarea umană.

Învățămintele principale. Anul care s-a scurs, 1998, a dovedit încă o dată regula: cheltuielile sociale cresc tot mai mult și încrederea populației scade din ce în ce mai mult, deoarece reformele se tergiVERSEAZĂ continuu. În sfera socială *ritmul reformelor a fost prea lent*, iar măsurile de schimbare a situației au fost insuficiente. Excepție ar putea face doar cadrul legal, fiind adoptate câteva legi importante. Se poate menționa legea cu privire la asigurarea medicală obligatorie (27 februarie); legea cu privire la asigurarea cu pensii de stat (14 octombrie) și legea cu privire la minimul serviciilor medicale garantate de stat (3 februarie 1999). Parlamentul dezbată în prezent câteva proiecte de lege, cum ar fi legea cu privire la fondurile private de pensii și legea cu privire la asigurările sociale.

Încercările de a achita restanțele la pensii și salarii au eșuat din cauza lipsei consecvenței în promovarea reformei so-

ciale. Instituțiile guvernamentale *erau preocupate mai mult de problemele curente*. Timpul, banii și eforturile au fost cheltuite mai mult pentru a lua măsuri *ad-hoc*, fapt care a dus la obținerea unor rezultate nesemnificative și temporare.

Nu este stabilită încă rețeaua instituțională pentru implementarea legilor noi. În realitate, a apărut un mare vid între cadrul legislativ și instituțiile demodate ale protecției sociale. Reforma pensionării și ocrotirii sănătății se realizează încet.

Aranjamentele sociale publice sunt prea costisitoare și orientate eronat. Păstrarea *caracterului implicit al cheltuielilor sociale*, precum și *spectrul larg al privilegiilor sociale* ar putea compromite soarta reformelor sociale. Măsurile disperate, întreprinse pentru a corela partea cheltuielilor cu cea a veniturilor, nu au avut efecte pozitive. Pe parcursul anului 1998 a fost revăzut de 3 ori bugetul fondului social pentru reducerea ambelor părți, dar rezultatele au fost nesemnificative. La sfârșitul anului, angajamentele la capitolul

pensii au fost plătite în proporție de 60% din prevederile inițiale.

Alocările și compensațiile pentru familii în contul serviciilor publice sunt prea difuze și acordate într-un mod aproape similar cu cel al acoperirii universale. *Subvenționarea încrucișată* a tarifelor la energia termică și electricitate a fost cel mai vulnerabil punct al sistemului protecției sociale. Aceste subvenții absorb circa 20% din veniturile bugetului public și sunt convenabile doar pentru întreprinderile care produc/furnizează resurse energetice. Stoparea acordării subvențiilor s-ar putea lovi de bariere instituționale considerabile, dându-i acestei probleme un colorit politic.

Capacitatea administrativă a instituțiilor sociale este prea slabă și acest fapt ar putea fi o barieră serioasă în calea implementării reformelor. Pe lângă aceasta, lipsa de informare privind scopurile și spectrul reformelor sociale a dus la consolidarea pozițiilor oponenților și la intensificarea obiecțiilor despre succesul reformelor.

Caseta 2.1.2

Etapa inițială a reformelor: imitare sau greșeli?

Opt ani de intenții, eforturi și acțiuni pentru îndreptarea economiei pe calea relațiilor de piață încă nu au adus rezultate palpabile, la asigurarea stabilității economice și sociale. Reformele începute și desfășurate doar parțial deocamdată încă nu pot pune în mișcare mecanismele și forța motrice a noilor forme de organizare economică și dezvoltare, bazate pe principiile economiei de piață. Privatizarea, care se consideră axa reformelor economice nu a dat rezultatul scontat, în special în sectorul real al economiei și în sfera producerii bunurilor materiale. Bonurile patrimoniale nu au devenit, cum se aștepta, hârtii de valoare circulante.

Stabilitatea monedei naționale, reducerea considerabilă a inflației, crearea pieței hârtiilor de valoare nu au adus un flux de investiții străine într-un volum care ar fi consolidat situația din economia reală. Volumul investițiilor străine pe cap de locuitor este unul din cele mai joase din Europa. Mai mult decât atât, eforturile de stabilizare macroeconomică au generat de fapt un declin continuu al producției în sectorul real al economiei, o creștere a deficitului bugetar și o înrăutățire considerabilă a indicatorilor sociali.

Condițiile macroeconomice în Moldova se caracterizează printr-o reducere critică (cca. 60%) a PIB din momentul proclamării independenței. În rezultatul evoluției negative a evenimentelor, sărăcia a devenit problema numărul unu, după nivelul venitului pe cap de locuitor Moldova se află în șirul celor mai sărace state ale Europei.

Stratificarea socială, cauzată de nivelul diferit al veniturilor populației, pare a fi inevitabilă într-o societate care încurajează inițiativa privată și spiritul antreprenoriatului. Însă accesul la putere a acelor grupări care în mod ilegal au făcut rost de capitalul inițial, evident periclitează șansele bunăstării economice pentru majoritatea cetățenilor noștri. Economia socială de piață rămâne a fi o dorință bună, fără a fi sprijinită de veniturile reale ale statului. Sărăcia a cuprins deja peste 80% din populația țării, nivelul de viață a căzut până la linia necesităților vitale de bază.

Actualmente noi încă mai suntem în fața alegerii: a continua și mai departe să cădem încet dar continuu, sau să întreprindem schimbări adânci, complexe și radicale, care pot aduce multășteptată libertate și bunăstare.

Posibilitatea schimbărilor este încă reală.

Sursă: "Accelerarea și aprofundarea reformelor- cale unică spre depășirea crizei". Din declarația Guvernului. "Nezavisimaia Moldova", iulie '99

2.2. Securitatea umană în Moldova: parametrii macroeconomici și sociali

Asigurarea securității umane reprezintă obiectivul prioritar al oricărui stat. Autoritatea sa demonstrează în ce măsură statul reușește să asigure populației condiții bune de viață și dezvoltare a personalității, o stabilitate social-economică și politică și să țină piept pericolelor externe și interne.

Oamenii simpli interpretează noțiunile de *securitate umană* sau *securitate economică a statului* în mod relativ abstract, în afara contextului real. Însă fenomene negative ca sărăcia și șomajul, calitatea scăzută a învățământului sau ocrotirii sănătății, criminalitatea afectează negativ viața cotidiană a oamenilor. Iată de ce asigurarea securității umane constituie una din prioritățile naționale de bază ale țării și este o prerogativă exclusivă a statului.

În perioada de tranziție problema securității umane în condițiile concrete ale Republicii Moldova se manifestă atât la nivel macro (de țară), cât și la nivel micro (oamenii, familiile). Criza a înaintat pe prim plan necesitatea stabilității economiei naționale, care ar asigura populației condiții de viață decente, impune apărarea proprietății, acordarea de garanții antreprenoriatului, restrângerea factorilor ce destabilizează situația internă (cum ar fi criminalizarea în economie, disproporțiile socialmente periculoase în distribuirea veniturilor, etc.). Statul trebuie totuși să asigure un control riguros asupra volumului datoriei externe, asupra resurselor naționale și să urmărească ridicarea competitivității națiunii în sistemul economiei regionale și mondiale.

O importanță deosebită capătă capacitatea de autodezvoltare a societății pe baza propriului potențial științific, tehnic și spiritual, ceea ce ar favoriza afluxul de investiții și idei noi. Perfecționarea nivelului profesional și cultural al populației țării, inclusiv prin perfecționarea sistemului de instruire la toate nivelurile, adaptarea mecanismului economic la condițiile

interne și externe instabile reprezintă sarcini prioritare pentru societate.

Din acest punct de vedere, evaluând situația actuală din Republica Moldova, putem conchide că deși transformările de piață au devenit ireversibile, societatea încă nu a depășit etapa de criză socială și politică profundă, astfel încât să se poată autodezvolta sigur și nestingherit. Pătura medie a populației — cea care asigură stabilitatea socială a unei țări nu este încă formată, iar puterile legislative, executivă și judecătorească nu și-au delimitat încă responsabilitățile și nu-și exercită în mod omogen și coerent atribuțiile încât imaginea lor de garanți ai transformărilor democratice, să fie percepută corect la scara întregii societăți.

În condițiile tranziției pericolele de bază din partea economiei pentru securitatea umană în Republica Moldova decurg din următoarele procese care au loc în interiorul țării:

- posibilitățile financiare reduse ale statului în alegerea strategiei de dezvoltare social-economică și de realizare a ei în practică. Situația precară a sistemului financiar este legată nu numai de criza marilor întreprinderi de stat în industrie sau sectorul agrar, dar și de dezvoltarea înceată a sectorului privat;
- sporirea instabilității dezvoltării economice (dinamica veniturilor populației, volumului PIB, exportului, etc.), legată de reducerea cotei ramurilor industriale și, ca urmare, de creșterea ponderii sectorului agrar în economia națională ce depinde în mare parte de condițiile climaterice și având posibilități limitate de a utiliza tehnologii avansate, inclusiv chimizarea, irigarea, etc. Caracterul variabil al climei, în special primăvara și toamna, exercită impact negativ asupra agriculturii. Incidența diferitor factori climaterici, cum ar fi seceta, înghețurile, ploile cu grindină etc., cauzează prejudicii semnificative economiei în ansamblu. În ultimii doi ani (1997-1998) daunele cauzate de ele au fost estimate la 2,5-3% din PIB;

“Ce ești, ce vrei, ce faci.”

Nicolae Iorga

- nivelul scăzut al investițiilor, atât în sfera socială, cât și pentru crearea noilor locuri de muncă. Statul nu primește mijloace considerabile necesare soluționării problemelor sociale.

În pofida faptului că în structura cheltuielilor bugetului consolidat ponderea cheltuielilor pentru sfera socială alcătuiește cca. 50% (fig. 2.2.1), aceste mijloace sunt vădit insuficiente, ceea ce actualizează necesitatea reformei sferei sociale.

O atenție deosebită trebuie acordată pericolelor de ordin instituțional, principalul fiind slăbiciunea statului de a-și exercita funcția de suport social al populației și reglementarea activității agenților economici prin intermediul protecției legale și prin pârghii administrative.

Asigurarea securității umane reprezintă o problemă strategică, deoarece se bazează pe interese național-statale supreme de lungă durată. Este o problemă nu doar a organelor administrării de stat. Este deosebit de important ca ea să fie înțeleasă atât de partidele politice și organizațiile obștești, cât și de toate păturile populației. Înțelegerea comunității de interese — personale, de grup și a intereselor țării, elaborarea de

acțiuni comune în vederea eliminării pericolelor de ordin intern și extern sunt procese social-psihologice de o complexitate majoră, care se vor dezvolta în virtutea tradițiilor istorice, nivelului culturii politice din țară și încrederii populației în organele puterii.

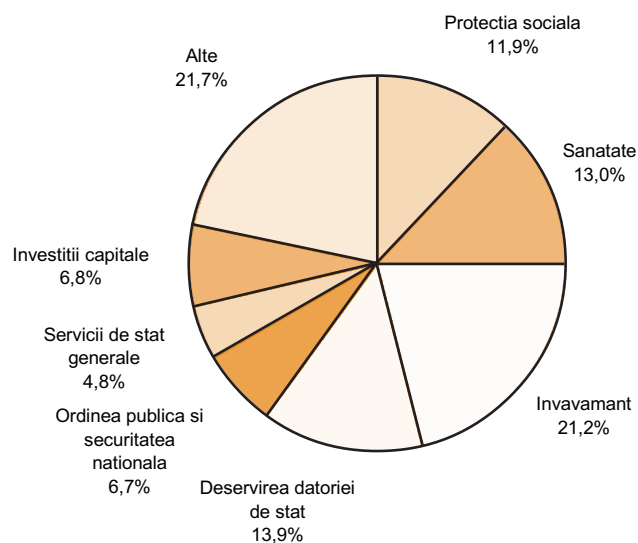
După toate probabilitățile, următorii 2-3 ani vor fi critici pentru Moldova. Sunt posibile două scenarii: fie procesele de criză în societate și economie vor deveni ireversibile și atunci Moldova va deveni o țară subdezvoltată, fie se va reuși depășirea situației și, în perspectiva apropiată, Moldova va reuși să-și găsească locul său în spațiul economic și spiritual al Europei.

În concordanță cu cerințele securității umane Republica Moldova poate fi caracterizată de anumite criterii și indici calitativi — limitele celor mai importanți indicatori ai securității economice/sociale. La evaluarea lor trebuie luat în considerație:

- un nivel decent de trai al populației și posibilitatea îmbunătățirii acestuia;
- capacitatea economiei de a funcționa în regim de reproducere lărgită; durabilitatea sistemului financiar, care determină nivelul deficitului bugetar, prin durabilitatea sistemului bancar și a monedei naționale, nivelul datoriei interne și externe, deficitul balanței de plăți, condițiile pentru activizarea activității investiționale; raționalitatea structurii comerțului exterior;
- susținerea potențialului științific și cultural al țării;
- crearea condițiilor legislative, economice și administrative care ar reduce dezvoltarea economiei tenebre și corupției într-o măsură ce ar pune societatea în afara pericolului;
- păstrarea spațiului economic unic al țării, excluderea separatismului regiunilor, dezvoltarea autoadministrării locale în scopul utilizării mai eficiente a resurselor teritoriilor și respectării intereselor general-statale.

Fig. 2.2.1

Structura cheltuielilor bugetului consolidat al Republicii Moldova, 1998

Sursă: Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova

Centrul de Investigații Strategice și Reforme (CISR) a evaluat starea securității umane în Republica Moldova după două module: prin prisma indicatorilor macroeconomici (securitatea economică a statului) și prin prisma parametrilor sociali. Tabelele 2.2.1 și 2.2.2 prezintă o generalizare a indicatorilor și nivelurile-limită ale acestora.

Pe lângă aceasta, s-a făcut o încercare de sintetizare a unui grup de indici-cheie și determinarea indicatorului agregat (prof. C. Zaman). *Indicele agregat* ia în considerare indicatorii de referință din următoarele domenii: domeniul demografic - rata mortalității și a natalității, speranța de viață, etc.; domeniul social - șomajul, ponderea cheltuielilor sociale în PIB (sănătate, educație, etc.); domeniul bunăstării sociale a populației - ponderea cheltuielilor alimentare în bugetul unei familii, numărul de calorii, consumate de un individ, etc.; domeniul relațiilor economice externe - datoria externă, gradul de dependență a țării de structura importurilor și a exporturilor; domeniul fiscal - datoria internă, gradul de evaziune fiscală, ponderea economiei subterane; domeniul instituțional - gradul de biroc-

Tabelul 2.2.1

Republica Moldova: indicatorii macroeconomici ai securității economice, 1998

Informația inițială pentru calcularea indicatorilor

Datoria externă	1,3 miliarde \$
PIB	8,8 miliarde lei
Cheltuieli pentru deservirea datoriei externe	60 milioane \$
Cheltuieli pentru deservirea datoriei publice	100 milioane \$
Total cheltuieli ale bugetului de stat	2 miliarde lei
Export	800 milioane \$
Import	1,2 miliarde \$

	Actual	Pragul critic
Datoria externă / PIB	83,5%	65%
Cheltuieli pentru deservirea datoriei externe / Export	7,5%	5%
Total cheltuieli (bugetul de stat)	25%	5-7%
3 grupe de mărfuri de import (produse minerale, inclusiv resurse energetice, echipament, produse chimice) / Total import	57,8%	30-35%
3 grupe de mărfuri de export (produse alimentare, băuturi, țigări) / Total export	54,8%	20-25%
Exportul către o țară / Total export	58,2%	25-30%
Importul dintr-o țară / Total import	28,5%	15-20%
Export / Import	61,7%	95-100%
Gradul de control al teritoriului vamal al țării	Circa 70%	100%
Cota economiei tenebre	50-60%	15-20%

Sursă: DASS, estimările CISR

Tabel 2.2.2

Republica Moldova: indicatorii sociali ai securității umane

	1990	1998	Acceptabil		1990	1998	Acceptabil
Speranța de viață, ani	68,5	67,0		Stratificarea socială a populației, ori	n/d	12,6	5-8
Femei	71,8	70,7		Coeficientul Gini	0,27	0,44	0,29-0,31
Bărbați	65	63,2		Raportul de dependență demografică	82	77	22
Natalitatea, promile	17,7	10,9		Coeficientul sarcinii sociale	0,44	0,71	0,2-0,25
Mortalitatea generală, promile	9,7	11,9	7-8	Ponderea cheltuielilor sociale, % din PIB	18,4	17	15
Spor natural, promile	8,0	-0,2		Din care pentru medicină, % PIB	3,8*	5,9	8-9
Mortalitatea infantilă, promile	19,0	17,8	10	În mediu pe an pe cap de locuitor, lei	n/d	114	210
Coeficientul fertilității, număr de nașteri	2,39	1,667	2,1	Inclusiv pentru învățământ, % din PIB	7,8*	10	5-6
Rata reproducerii nete a populației, %	112,6	78,1	100	Cheltuieli medii anuale la 1 student, lei	n/d	1807	2460
Rata oficial înregistrată a șomajului, %	n/d	2,0	4-6	Ponderea pensiilor plătite în PIB, %	4,5*	7,4	10-1
Rata șomajului conform ILO, %	n/d	9,4	4-6	Rata de substituie a salariului de pensie, %	40,4	33,5	33-35
Rata de participare la forța de muncă, %	82,6	52	65-70				
Ponderea cheltuielilor alimentare, %	34,5	67,9	25-30				
Valoarea nutritivă a alimentației, kcal/zi	2969	1980,3	2100				

* - anul 1992, n/d - nu sunt date disponibile

Sursă: DASS, estimările CISR

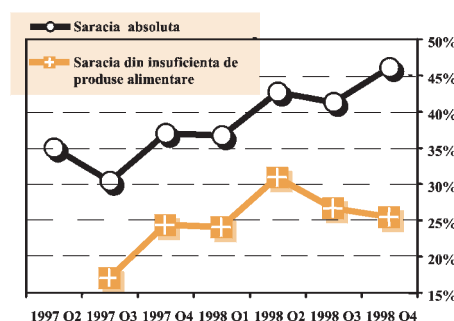
ratizare al administrației publice și intensitatea fenomenului de corupție.

Pe baza nivelului efectiv al fiecărui indicator și raportând acest nivel la o bază de referință unitară care să exprime valoarea optimă a indicatorului respectiv din punct de vedere al securității social-economice, am obținut indicele agregat pentru Republica Moldova (tabelul 2.2.3).

După cum observăm, situația privind securitatea umană a țării își găsește o reflectare finală în indicii sănătății sociale ai națiunii. După toate componentele sale (nivelul de viață, diferențierea veniturilor, gradul de satisfacere a necesităților culturale, respectarea drepturilor și libertăților personalității, starea criminogenă, dinamica natalității, mortalității și sporul populației, longevitatea) au fost atinse sau depășite mărimile maximal admisibile. O acuitate deosebită a căpătat problema sărăciei (vezi fig. 2.2.2).

Fig. 2.2.2

Saracia in Moldova (% din populatie)

Nota: Linia saraciei absolute: 82.1 lei la preturile din mai 1997 Linia saraciei din insuficienta de produse alimentare: 65.2 lei (la 2100 cal.) preturile din mai 1997

Sursa: "Moldova: evaluarea sărăciei" - Studiu al BM, 1999

Rezultă așadar că în Republica Moldova o persoană are o securitate umană (economico-socială) de trei ori mai redusă decât ar trebui să aibă în condițiile unei funcționări normale a ansamblului activităților economice, sociale și politice. Practic, cea mai mare responsabilitate pentru această situație revine statului, având în vedere faptul că majoritatea indicatorilor utilizați pentru determinarea acestui indice țin de sfera politicilor economice la nivel central.

Realitatea este de așa natură că la nivel statal este necesară implementarea, în cadrul politicii sociale, a unor măsuri de atenuare și evitare a pericolelor interne și externe pentru securitatea umană a Moldovei. Acțiunile primordiale în acest domeniu, care trebuie implementate imediat, ar cuprinde monitoringul și prognozarea factorilor de bază ce creează pericole pentru securitatea umană, determinarea pragurilor pentru indicii situației sociale - depășirea cărora necesită efectuarea unor corecții considerabile în politica de reforme implementate în țară.

Tabel 2.2.3

Calculul indicatorului agregat al securității umane a Moldovei

Indicator	Efectiv	Optim
1. Indicatorul demografic	0,15	1
2. Șomajul	0,42	1
3. Bunăstarea socială a populației	0,2	1
4. Cheltuielile sociale	0,6	1
5. Datoria externă	0,21	1
6. Datoria internă	0,25	1
7. Comerțul exterior	0,35	1
8. Evaziunea fiscală și economia subterană	0,56	1
9. Gradul de birocratizare al administrației de stat	0,5	1
10. Intensitatea fenomenului de corupție	0,1	1
Indicele agregat al securității social-economice	3,34	10

Notă metodologică:

- *Calculul valorilor efective al indicatorilor corespunzători Moldovei a luat în considerare fie o scală liniară, fie una de tip logaritmic.*
- *Valoarea optimă unitară a fiecărui indicator nu corespunde unei situații ideale, ci unor nivele de referință recomandabile, nivele care iau în considerare atât posibilitățile efective ale Moldovei, cât și o situație de referință care să exprime funcționarea normală a unei societăți.*
- *Nivelul agregat al indicelui corespunde sumei valorilor celor zece indicatori utilizați.*